

Leven vanuit de hoop Oosterse-Katholieke Kerken

door Geert van Dartel

Bij de kerst -en nieuwjaarswensen was er één die me bijzonder trof: de brief van de Melkitische Grieks-katholieke aartsbisschop Nicolas Antiba uit Damascus. Hij schrijft over de benarde situatie in Syrië. De oorlog is niet nog niet voorbij, de economische sancties drukken zwaar op de bevolking. De mensen lijden. Jonge mensen proberen het land te verlaten. De kerk loopt leeg. "Ondanks dit pessimisme is mijn hart vol vreugde", schrijft aartsbisschop Antiba. Een opmerkelijk statement. Hoe kun je blij zijn bij zoveel ellende? Zijn vreugde is ingegeven door de verkregen toestemming om in Damascus een theologische faculteit op te richten. In november 2021 vond de opening plaats in aanwezigheid van de nuntius, kardinaal Zenari, de bisschoppen en de minister van onderwijs. Het Vaticaan erkent de faculteit als een pauselijke instelling. De brief gaat verder over de pastorale bezoeken aan parochies en over het weerzien na tien jaar met zijn broer en zijn familie in Aleppo, waar ook de wijding van de nieuwe Melkitische bisschop van Aleppo plaatsvond.

Standvastig blijven

Nicolas Antiba had de oorlog in Syrië kunnen ontwijken als hij in 2012, de oorlog was al begonnen, geen gehoor gegeven had aan de roep van de Synode van de Melkitische Grieks-katholieke Kerk om vanuit Parijs terug te keren naar zijn land om er bisschop Bosra en Hauran te worden. In 2014 was hij voor een kort bezoek in Nederland. Naar vermogen hebben we vanuit de vereniging enkele projecten in het bisdom Bosra en Hauran gesteund. De caritatieve hulp voor de Oosterse Katholieke Kerken in het Midden-Oosten in het algemeen en in Syrië, Irak en Libanon in het bijzonder is voor het leven en overleven van deze kleine gemeenschappen van grote betekenis.

De situatie van aartsbisschop Nicolas is exemplarisch voor de Oosterse Katholieke Kerken in het Midden-Oosten. Door de oorlogen die in de 21e eeuw in Irak en Syrië een grote verwoesting hebben aangericht, wor-

Mgr. Nicolas Antiba

den deze minderheidskerken in hun voortbestaan bedreigd. De leiders van de Oosterse Katholieke Kerken doen er alles aan om de hoop en het vertrouwen in de toekomst levend te houden. "Als wij weggaan", zei aartsbisschop Nicolas in 2014, "betekent dat het einde van onze kerkgemeenschap".

Pelgrim voor vrede en verzoening

Kenmerk van de Oosterse Katholie-

Inhoudsopgave

Pag 1-2

Ook Oosterse-Katholieke Kerken hebben zwaar te lijden onder de oorlogen en het geweld in het Midden-Oosten. Hoe houden zij het vol en wat hebben zij ons te zeggen?

Pag 3

Beknopt overzicht van de Oosterse-Katholieke Kerken.

Pag 4-5

Kees Hulsman schetst de historische achtergronden van het ontstaan van de Koptisch-Katholieke Kerk.

Pag 6

Thom Sicking sj presenteert het oecumenische document "We choose abundant life" dat gericht is op de toekomst van de Kerk in het Midden-Oosten.

Pag 7-8

Nick Pouls gaat in op de bijzondere positie van de Oekraïens-Katholieke Kerk in Oekraïne.

Pag 8

Overzicht van steun aan projecten van Oosterse Kerken in het Midden-Oosten sinds 2013.

Paus Franciscus voor de Syrisch-katholieke kerk in Mosul (Irak)

ke Kerken (zie kader op pagina 3) is dat zij in volledige gemeenschap zijn met de paus in Rome maar in liturgie, theologie, gebruiken en wetgeving verschillen van de Latijnse Rooms-katholieke Kerk. Hun bestaan binnen de Catholica is een uitdrukking van eenheid in verscheidenheid, waarop het oecumenisch streven is gericht. De precare situatie van de Oosterse Katholieke Kerken is een belangrijke zorg van paus Franciscus.

Van 5-8 maart 2021 bracht paus Franciscus op uitnodiging van de regering en de Chaldeeus-katholieke Kerk een historisch bezoek aan Irak. Hij kwam als pelgrim van vrede met een boodschap van verzoening en hoop. Vanuit het vliegveld hield paus Franciscus een speech tot het Iraakse volk die op de televisie werd uitgezonden. Daarin noemde hij Irak de bakermat van beschavingen. Er vonden verschillende ontmoetingen plaats met de president en de premier van het land. In Bagdad bezocht paus Franciscus de Syrisch-katholieke Kathedraal van Onze Lieve Vrouw van Nareg. In 2010 werd er een aanslag gepleegd op deze kerk, waarbij 48 mensen om het leven kwamen. Paus Franciscus vierde de liturgie in de Chaldeeuwse ritus in de Kerk van St. Jozef in Bagdad. Het was de eerste keer dat een paus in de Chaldeeuwse liturgie voorging.

Van historische betekenis was ook

het bezoek van paus Franciscus op 6 maart 2021 aan de Groot-Ayatolla Ali Al Sistani in Najaf. Samen brachten zij een verklaring uit tegen religieus extremisme. Op diezelfde dag vond een bezoek plaats aan Ur, de geboorteplaats van Abraham, de aartsvader die joden, christenen en moslims verbindt.

Paus Franciscus bracht verder korte bezoeken aan Mosul en Karakosh, plaatsen die geteisterd werden door gruweldaden van ISIS. Vanaf 2016 komt het leven weer terug in Mosul en Karakosh en is men bezig met de wederopbouw. Ook de kerken worden weer hersteld. In Karakosh bracht paus Franciscus een 500 jaar oud Armees gebedenboek terug, dat vanwege ISIS naar Italië was gebracht. De paus sloot zijn reis af met een bezoek aan Erbil in Iraaks Koerdistan.

Betekenis voor ons?

Vanwege het geweld en de oorlogen zijn veel Oosterse katholieken hun land ontvlucht en verspreid over de wereld. Een aantal van hen heeft in ons land een nieuw thuis gevonden. Net als orthodoxe en oriëntaalse christenen bouwen ze in ons land hun kerkgemeenschap weer op. De Chaldeeuwse parochie Mar Thomas viert de Eucharistie in Amsterdam, Borne, Hoogeveen, Rotterdam, Arnhem en Woudenberg. De Ethiopische en Eritrese katholieke gemeenschap

komt samen in Amsterdam. De Syrisch-katholieke parochie beschikt sinds 2014 in Arnhem over een eigen kerk. Deze parochiekerk van H. Johannes de Apostel is een ontmoetingsplaats voor Syrisch-katholieken uit het hele land.

Oosterse katholieken brengen specifieke ervaringen mee. Ze zijn gevormd in een andere cultuur, een andere taal en ander politiek bestel. Niet zelden hebben ze veel moeilijkheden moeten doorstaan. Wat mij raakt in de ontmoeting met Oosterse katholieken is dat zij de waarde van hun ritus en traditie goed onderhouden en willen doorgeven aan de volgende generatie. Dat ze vanwege hun achtergrond en ervaring een eigen visie hebben op de (on)mogelijkheden van interreligieuze dialoog. Natuurlijk zijn en blijven ze verbonden met de kerk in hun land van herkomst.

Oosterse Katholieken kunnen een verrijking zijn voor de Rooms-katholieke Kerk in Nederland, tenminste als wij ons voor hen willen open stellen en naar hun verhalen willen luisteren. En uiteraard zijn er veel mogelijkheden om de kleine Oosterse Katholieke gemeenschappen in het Libanon, Syrië en Irak in gebed en metterdaad te ondersteunen. Dat is niet meer dan onze christenplicht.

Oosterse Katholieke Kerken

door Geert van Dartel

Met de term *Oosterse Katholieke Kerken* of *Oriëntaalse Katholieke Kerken*, ook wel genoemd *Katholieke Kerken van de Oosterse ritus* worden 23 autonome (*sui iuris*) particuliere kerken in de Katholieke Kerk bedoeld, die in volledige gemeenschap zijn met de paus in Rome. Hoewel ze theologisch, liturgisch en historisch verschillen van de *Latijnse* Rooms-katholieke Kerk, zijn ze daarmee en met elkaar in volledige gemeenschap.

Aantallen

In totaal tellen deze 23 kerken ongeveer 18 miljoen Oosterse Katholieken. Dat is ca.1,4% van de ruim 1,3 miljard katholieken. Het aantal gelovigen per kerk loopt erg uiteen. De Oekraïense Grieks-katholieke Kerk in Oekraïne, de Syro-malabaarse Katholieke Kerk in India en de Maronieten in Libanon zijn met 3,5 tot 4,5 miljoen leden verreweg het grootste. De Melkitische Grieks-katholieke Kerk in Libanon, Syrië en Irak is met 1,5 miljoen gelovigen de grootste Oosterse Katholieke Kerk in het Midden-Oosten. De grootte van de andere Oosterse Katholieke Kerken varieert van enkele duizenden leden, zoals de Albanese Grieks-katholieke Kerk tot ca. 750.000 leden van de Armeens-Katholieke Kerk.

Uniatisme

De Oosterse Kerken zijn voortgekomen uit het Romeinse streven naar hereniging van de Kerk van Oost en West (*uniatisme*). De Maronieten herstelden de eenheid met Rome in de 12e eeuw. Het ontstaan van de andere Oosterse Katholieke Kerken gaat terug op herenigingspogingen vanaf de 16e eeuw. Dit herenigingsstreven werd door de Orthodoxe en Oriëntaalse Kerken scherp afgewezen en gezien als een aanval op of ondermijning van hun kerk.

In de oecumenische dialoog tussen katholieken en orthodoxen is het probleem van het *uniatisme* goed besproken. In de Verklaring

van Balamand (1993) staat dat het *uniatisme* vandaag geen methode kan zijn voor het herstel van de eenheid van de Kerk, maar ook dat deze Oosterse Katholieke Kerken die een lange geschiedenis hebben doorgemaakt, bestaansrecht hebben.

Betekenis

Het belang van de Oosterse Katholieke Kerken wordt niet bepaald door het aantal leden. Zij representeren binnen de Catholica de grote rijkdom aan liturgische tradities, theologische scholen, gebruiken en regelingen. De autonomie van deze kerken is geregeld in de Codex voor de Oosterse Katholieke Kerken uit 1990.

Idealiter kan het bestaan van de Oosterse Katholieke Kerken binnen de Catholica gezien worden als een uitdrukking van eenheid in verscheidenheid. Maar dat wordt pas ten volle waar als ook de gemeenschap tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de Oosterse Kerken (Orthodox en Oriëntaals) weer wordt hersteld. ●

Lees tip:

Aidan Nichols o.p., Rome and the Eastern Churches. A study in Schism, revised edition, Ignatius press, San Francisco 2010, paperback, 407 pag.

Binnenplaats van de Chaldeeus-katholieke kathedraal in Aleppo (Syrië)

Klein en invloedrijk Koptisch-Katholieke Kerk in Egypte

door Kees Hulsman

De Koptisch-Katholieke Kerk in Egypte is een van de met Rome ge-unieerde Oosterse kerken. Zij hebben de orthodoxe liturgie behouden. Priesters mogen net als in de Koptisch-Orthodoxe Kerk gehuwd zijn maar de kerk accepteert de Paus van Rome als hoofd van de kerk. Aan het hoofd van de Koptisch-Katholieke Kerk staat een patriarch die tevens het hoofd is van de Assemblee van de Katholieke Hiërarchie in Egypte waarin ook de leiders van andere Egyptisch Katholieke kerken zitting hebben. De Koptisch-Katholieke Kerk is de grootste van de Katholieke kerken in Egypte maar klein in vergelijking met de Koptisch-Orthodoxe Kerk of de Islam in Egypte maar wel met een invloed die ver buiten haar omvang reikt. Egypte telt ongeveer 6% christenen en met een bevolking van 103 miljoen betekent dit de grootste christelijke bevolking in de Arabische wereld. Het percentage van 6% is omstreven. Veel christenen in Egypte geloven dat zij een groter percentage van de bevolking uitmaken maar hebben daarvoor nooit verifieerbare data geleverd waardoor 6% een redelijke schatting is.

Ontstaan

Koptisch is een verbastering van het Griekse woord Aegyptos dat door de Arabieren Qibt is geworden waar de naam Kopt van komt. Koptisch betekent dus Egyptisch. De Koptisch-Katholieke Kerk is een echte inheemse kerk die ongeveer 250.000 leden telt. De Koptisch-Katholieke Kerk leeft in nauwe verwantschap met de Rooms-Katholieke Kerk, meest bestaande uit niet-Egyptenaren, en kleine katholieke immigranten kerken zoals Maronieten, Grieks-Katholieken, Armeens-Katholieken, Syrisch-Katholieken en Chaldeeërs. Die tellen samen ongeveer 12.000 leden.

De geschiedenis van de Koptisch-Katholieke Kerk kan niet los gezien worden van de christologische disputen uit de eerste eeuwen van het christendom. De christelijke kerk was éénsgesind in het Concilie van Nicea (325 AD) maar in volgende concilies groeide de kerk uiteen in disputen over de

natuur van Christus. Het is onmogelijk de godsdienstige disputen los te zien van politieke interesses. Op het Concilie van Chalcedon viel de kerk uiteen in de Chalcedonianen (Katholiek en later ook Byzantijns en de uit Rome ontstane Protestantse kerken) en niet-Chalcedoniaanse kerken die we vandaag als oriëntaals-orthodox bestempelen. Hiertoe behoren de Koptisch Orthodoxe Kerk waartoe 90% van alle christenen in Egypte behoren, de Syrisch Orthodoxe, Armeens Orthodoxe en Ethiopisch Orthodoxe Kerken. Alle vertegenwoordigers op het Concilie van Chalcedon beleden dat Christus zowel een men-

Koptisch-katholieke patriarch Ibrahim Isaac Sidrak

selijke als een Goddelijke natuur had, maar de Chalcedonianen spraken over twee naturen die niet van elkaar gescheiden konden worden, terwijl de niet-Chalcedonianen de Chalcedonianen beschuldigden Christus in twee naturen te verdelen. Zij belijden één vleesgeworden Woord van God. De disputen tussen de Chalcedonianen en niet-Chalcedonianen hebben voor eeuwenlange verdeeldheid gezorgd. Pas in de afgelopen decennia wordt erkend dat de verschillen buitengewoon klein zijn. Ook wordt erkend dat de verschillen werden aangewakkerd door pogingen macht en invloed te verwerven. Maar verschillen die zo lang gevoeld zijn, zijn niet zomaar uit te wissen.

Komst van Islam

De Koptisch-Orthodoxe Kerk is tot aan de komst van de Islam door de heersende Byzantijnse kerk achtergesteld en vervolgd. De Kopten wisten niets van de overtuigingen van de Arabische veroveraars van Egypte in de 7e eeuw en zagen deze nieuwkomers als een groep met Ariaanse kenmerken waar de Kopten fel tegen waren gekant. Zouden zij meer bij de verdediging van Egypte betrokken zijn geweest als zij niet vervolgd waren geweest? Dit zullen we nooit weten maar is heel goed mogelijk. Door de verovering van Egypte werd de Islamitische verovering van Noord-Afrika mogelijk en kregen Moslims een rijk land in handen dat eeuwenlang de graanschuur van het Romeinse Rijk was geweest waardoor zij hun rijk verder konden uitbreiden. Het ontstaan van de Islam heeft direct met de christologische debatten uit de voorgaande eeuwen te maken. De overtuigingen van Arius (256-336) over de natuur van Christus werd op het Concilie van Nicea verworpen maar zijn geloof dat God de Vader boven Christus stond bleef voortleven, o.a. in de Islam.

Een belangrijke tekst uit de eerste eeuwen na de Arabische verovering is de Geschiedenis van de Patriarchen van Alexandrië. Deze laat zien dat de eerste verhoudingen tussen Kopten en moslims goed waren. Immers de door de Byzantijnen verbannen patriarch Benjamin mocht weer naar Alexandrië terugkeren en vele Byzantijnse kerken werden aan de Kopten gegeven. De Koptische patriarchen werden door de Arabieren erkend als spiritueel hoogstaande mensen. Maar in de decennia die volgden namen de beperkingen toe. In het begin van de 8e eeuw worden de belastingen voor Kopten steeds ondraaglijker en ontstaan Koptische opstanden die hard worden neergeslagen.

Katholieke Europeanen

Met de Kruisvaarders komen de Kopten voor het eerst in aanraking met katholieke Europeanen die in 1219 tijdens de vijfde Kruisvaart de Egyptische havenstad Damietta innamen.

Daarbij wordt de Koptisch Orthodoxe Kerk verwoest. Nederlandse kruisvaarders nemen volgens lokale verhalen de kerkklok van Damietta mee en plaatsen die in de St. Bavo in Haarlem. Of dit verhaal door historici bevestigd kan worden weet ik niet. Franciscus van Assisi komt met de Kruisvaarders mee. Bekend is dat hij Sultan Al-Kamil op een hoffelijke manier tot het Christendom probeerde te bekeren. Daarmee gaf hij een volstrekt ander beeld van God dan de militaire Kruisvaarders. Hoe Franciscus tegen de Kopten aankeek is mij niet bekend. Zijn komst naar Egypte was in ieder geval niet het begin van theologische gesprekken tussen Rome en Alexandrië. Dit kwam pas op het Concilie van Florence (1431-1449) waar onderhandeld werd over eenheid met verschillende Oosters en Oriëntaals Orthodoxe Kerken. De Koptische gedelegeerden werden van de wenselijkheid van eenheid met Rome overtuigd maar kregen hiervoor geen steun in eigen land. Dit scenario herhaalde zich in 1560 en 1582.

Paus Urbanus VIII (1623-1644) stuurde voor het eerst katholieke missionarissen, vooral franciscanen, naar Egypte. De relaties tussen deze missionarissen en Kopten begonnen slecht. De kapucijner priester Agathangelo ging eerst naar Egypte en daarna naar Ethiopië waar hij in opdracht van de Ethiopische keizer werd opgehangen. Het ging niet alleen meer om theologische verschillen maar ook om de wens onafhankelijk te blijven van de opkomende Europese politieke machten. De jezuiten kwamen in 1675. In 1713 was de Koptische Kerk voor korte tijd met Rome geünieerd maar dit duurde niet lang. In 1741 ging de Koptisch-Orthodoxe bisschop Athanasius van Jeruzalem over naar de Rooms-Katholieke Kerk. In 1781 werd hij door Paus Benedictus XIV (1740-1758) benoemd tot Apostolisch Vicaris voor de ongeveer 2000 Egyptische Koptische Katholieken. Hiermee ontstond naast de Koptisch Orthodoxe Kerk een kleine Koptisch Katholieke zusterkerk. Paus Leo XII (1823-1829) creëerde in 1824 het Patriarchaat van Alexandrië. Dit was tot 1895 titulair. De katholieken mochten vanaf 1829 hun eigen kerken bouwen.

Katholiek patriarchaat

In 1762 werd het Apostolisch Vicari-

aat van Aleppo opgericht waaronder ook Egypte ressorteerde. Het duurde tot 1839 voordat het Apostolisch Vicariaat van Egypte en Arabië ontstond. In 1851 werd dit het Vicariaat van Egypte. Onder zijn jurisdictie vallen wat wij in Egypte de Latijnse katholieken noemen: franciscanen, jezuiten, dominicanen en combonis die missionair werkzaam zijn en werken met niet-Egyptische katholieken zoals Europeanen en Afrikanen. Deze congregaties zijn ook actief in wetenschappelijk werk, dialoog met de Islam en de opvang van vluchtelingen. Het katholieke patriarchaat werd in 1895 functioneel met de benoeming van bisschop Kyrillos Makarios als patriarchiaal vicaris en in 1899 als patriarch. Deze trad terug in 1908 waarna deze positie vacant bleef tot 1947. Het bestuur van de Koptisch Katholieke kerk was tot dat moment in de handen van een Apostolisch administrator.

Het hoofd van de Katholieke Kerk in Egypte wordt, net als bij de orthodoxen, de patriarch van Alexandrië genoemd, een millennia oude titel, maar hij is gevestigd in Cairo. De patriarch staat aan het hoofd van acht diocesane bisschoppen, Alexandrië, Giza, Cairo, Ismailia, Minya, Abu Qurqas, Assiut, Sohag en Luxor. De kerk heeft geen kloosters maar wel drie congregaties voor vrouwen, Zusters van het Heilig Hart, de Koptische zusters van Jezus en Maria, de Kleine Zusters van Jezus. De kerk is bijzonder actief in het onderwijs. Er zijn 171 scholen waarvan velen afhankelijk zijn van religieuze orders die ook door vele niet-katholieken, inclusief, moslims worden bezocht omdat zij bekend staan voor hun uitstekende onderwijs. Veertig van deze scholen behoren tot de Vereniging van Opper Egypte waar de bevolking over het algemeen veel armer is. De kerk heeft ook ziekenhuizen, klinieken, weeshuizen en is actief in pastoraal werk voor jongeren.

Actuele situatie

De Constitutionele Vergadering, die uit 50 leden bestaat, telt sinds 2014

ook twee katholieken leden. De Koptisch-Katholieke Kerk speelt een belangrijke rol in de dialoog tussen de Azhar, een van de belangrijkste instituten in de Moslimwereld en het Vaticaan. Paus Johannes Paulus II en Paus Franciscus werden in de jaren 2000 en 2017 groots ontvangen. Natuurlijk gaf dat de lokale kerk een stevige steun in haar dialoog met andere kerken en de overheid in Egypte. De Koptisch-Orthodoxe Kerk en Egyptische overheid waren zeer verguld met de aanbeveling van paus Franciscus aan katholieken om de pilgrimsplaatsen van de Heilige Familie in Egypte te bezoeken. De Kerk zoekt op dit moment steun voor een vertaalproject van Vaticaanse documenten in het Arabisch ten behoeve van de dialoog met de Islam. Er zijn ook tal van individuele katholieken met programma's die een grote invloed hebben zoals Vivian Labib Noeur's Charisma Arts. Zo levert de kleine, doch invloedrijke koptisch-katholieke gemeenschap een belangrijke bijdrage aan de samenleving. ●

Cornelis Hulsman (1955) is oprichter en eindredacteur van Arab-West Report in 1997. Uit hoofde van deze functie onderhoudt Hulsman goede contacten met de Koptisch Katholieke en andere kerken in Egypte.

Koptisch-Katholieke Kerk van St-Markus in Ismailia (Egypte)

De uitdagingen voor de kerken van het Nabije Oosten

door Thom Sicking s.j.

Ondanks de verschillen of zelfs de scheidslijnen tussen de kerken van het Nabije Oosten, zijn ze vandaag allemaal geconfronteerd met dezelfde uitdagingen. Zowel Syrië als Irak zijn vandaag verscheurde landen met veel interne en externe emigratie. Libanon heeft zich daarbij gevoegd met een enorme politieke en economische crisis die veel armoede en ellende veroorzaakt.

Een belangrijke uitdaging voor alle kerken is die van de emigratie. De christenen leven hier te midden van een grote meerderheid van moslims, en voelen het vertrek van degenen die hun toekomst elders zoeken heel diep. De kerkelijke leiders klagen hier vaak over en zoeken steun en hulp buiten de regio; humanitaire maar ook politieke steun. Een duidelijk voorbeeld is Syrië. Het dictatoriale regime van Assad wordt overal heftig en terecht bekritiseerd. Toch steunen de leiders van de kerken in Syrië dit bewind. Ze zijn bang voor chaos, als dit regime zou bezwijken. Het voorbeeld van Irak na de val van Saddam Hussein spookt rond in hun hoofd.

Religie en politiek

De meerderheid van de christenen in Syrië behoort tot de Grieks-Orthodoxe kerk. Deze kerk voelt zich verwant met de Russisch-Orthodoxe kerk en Rusland positioneert zich graag als de verdediger van de christenen in Syrië. Dit geeft Rusland hier een voet aan de grond en Assad speelt dat spel graag mee. Politiek en godsdienst zijn hier nauw met elkaar verbonden, zoals ook in Rusland. Veel verklaringen van patriarchen en bisschoppen hier in de regio hebben een sterk politiek gekleurde inhoud. Het gevolg is dat de profetische stem van geëngageerde christenen die zich geroepen voelen om hier getuigen te zijn van het evangelie vaak niet gehoord wordt.

Er is een radicale ommezwaai nodig. Dat betekent allereerst: ophouden met klagen en met het ventileren van pessimistische voorspellingen over de toekomst. Wie voortdurend bezig is zichzelf te verdedigen en zich over-eind te houden is daardoor steeds op zichzelf betrokken en niet op de omgeving. De ommezwaai die nodig is

richt de blik op de samenleving en beziet hoe daarin een positieve rol te spelen vanuit de eigen christelijke achtergrond over de grenzen tussen de kerken heen, zoals de christenen van het Nabije Oosten in het verleden zo vaak hebben gedaan.

Kies voor het leven

Om deze in onze dagen nieuwe weg in te slaan is een groep christenen aan het werk gegaan: elf specialisten, orthodox en katholiek, man en vrouw, Libanees, Jordaniër, Palestijn. In een waarlijk oecumenisch verband hebben ze een jaar lang gewerkt aan de redactie van een manifest met de Engelse titel "We choose abundant life".¹ Die titel kozen ze op basis van een tekst uit het boek Deuteronomium (30,19) waar Mozes tot het volk zegt: "U staat voor de keuze tussen leven en dood, tussen zegen en vloek. Kies voor het leven, voor uw eigen toekomst en die van uw nakomelingen". Ter voorbereiding op het schrijven van hun tekst hebben ze vele honderden personen, uit alle kerken en van alle leeftijden, geconsulteerd. Ze werden ook gesteund door werkgroepen, waaronder een van moslims en een andere van joden.

Toekomst

In drie hoofdstukken formuleren ze hun visie op de toekomst:

- 1) Christenen moeten het risico van een nieuwe keuze aandurven: volledig aanwezig zijn in de samenleving en daar ter plekke getuigen zijn van het evangelie. Dit vraagt om openheid en dialoog, vooral met moslims en joden.
- 2) Christenen moeten zichzelf weer zien als "volk van God", los van hiërarchische structuren, die eerder belemmerend en scheidend werken, en met een actieve deelname van alle christenen, man en vrouw,

jong en oud, leek en religieus. Dit doet sterk denken aan het project van paus Franciscus rond synodaliteit, van groot belang hier, waar de Oosterse kerken tot op vandaag vaak heel klerikaal zijn!

- 3) Christenen moeten een theologie ontwikkelen die uitgaat van de context waarin de kerken in onze regio vandaag leven een theologie en verkondiging met een nieuwe taal die ieder gewoon mens aanspreekt.

Het gaat hier om een kleine groep mensen, die hard gewerkt heeft en dat nog steeds doet. Ze hebben veel bijval gevonden en gaan door het denken te stimuleren en nieuwe, concrete voorstellen uit te werken. Er groeit een beweging die langzaam uitdijt en die niet angstig kijkt naar het kleiner wordende aantal christenen dat in het Nabije Oosten blijft leven. Ze mikken op een gezamenlijke actie van alle christenen over de grenzen van kerken heen, over de verschillen tussen de met Rome verbonden kerken en de orthodoxe kerken heen. Ze ontkennen de verschillen niet, maar leggen de nadruk op wat ze als christenen in deze regio met elkaar gemeen hebben.

Het is een klein begonnen initiatief van samenwerking, dat hoop geeft voor de toekomst van christenen en het christendom hier in het Nabije Oosten. ●

Thom Sicking SJ is een Nederlandse jezuïet die sinds 1965 in Libanon woont. Hij doceert godsdienstsociologie aan de Universiteit Saint-Joseph van Beiroet.

¹ Website : <https://wechooseabundantlife.com/>

Nationaal en oecumenisch Oekraïens-Katholieke Kerk

door Nick Pouls

Menigeen die denkt aan de kerkgeschiedenis van Oekraïne zal voornamelijk stil staan bij de Oosters-orthodoxe kerken in het land.

Toch is iets minder dan 10% van de bevolking lid van een andere kerkgemeenschap in Oekraïne, namelijk de Grieks-katholieke Kerk. Deze Oosters-katholieke Kerk, die in unie is met de Rooms-Katholiek Kerk, heeft een unieke plek in het religieuze landschap van Oekraïne.

Om die uniciteit nader te belichten, zal in dit korte artikel gekeken worden naar de positie van de Grieks-katholieke Kerk in Oekraïne, de invloed die de kerk middels haar oecumenische relaties heeft en de verhoudingen met de twee andere invloedrijke kerken in Oekraïne, namelijk de Oekraïens-orthodoxe Kerk en de Russisch-orthodoxe Kerk.

Demografische positie

Voordat we ingaan op de oecumenische verhoudingen, is het goed om de getalsverhoudingen van de kerken een beetje in kaart te brengen. De religieuze demografie van Oekraïne wordt gedomineerd door de Oosters-orthodoxe kerken. Naar schatting 76,5% van de bevolking behoort tot een orthodoxe kerk. Tot aan 2018 waren de verhoudingen tussen de verschillende Oosters-orthodoxe kerken, te weten de Oekraïense autocefale orthodoxe kerk, de Oekraïens-orthodoxe Kerk patriarchaat van Moskou en de Oekraïens-orthodoxe Kerk patriarchaat van Kiev, door kerkpolitieke en politieke meningsverschillen buitengewoon slecht. Vanwege de spanningen ontbrak het in de orthodoxe kerken aan stabiliteit. In vergelijking daarmee wordt de bescheiden gemeenschap van de Grieks-katholieke Kerk juist gekenmerkt door stabiliteit.

Het aantal leden van de Grieks-katholieke Kerk kent weinig schommelingen. In 2010 was 7,6% van de Oekraïense bevolking aangesloten bij deze kerk. Dat aantal steeg naar 9,6% in 2020, maar daalde weer naar 8,8% in 2021. De gemeenschap is vooral gevestigd in de westelijke delen van Oekraïne, zoals Liv Oblast, Ivano-Frankivsk Oblast en Ternopil Oblast, waar naar schatting tussen de 50-60% van de bevolking lid is van de Grieks-katholieke Kerk. In vergelijking met andere religieuze minderheden in Oekraïne, zoals de joodse (0,6%) en islamitische (1,1%), is de Grieks-katholieke gemeenschap relatief groot.

Invloed middels oecumene?

Onder leiding van Visvaldas Kulbo-

kas en Oleksandr Yazlovetsky werd op 23 januari 2022 tijdens de jaarlijkse gebedsweek voor de eenheid op initiatief van de Grieks-katholieke Kerk een oecumenische dienst gehouden in de kerk van St. Basilius de Grote in Kiev. Dit gebeurde in samenwerking met de orthodoxe kerken en de joodse gemeenschap. Tijdens de dienst spreekt Kulbokas zijn bezorgdheid uit over de acceptatie die er onder christenen bestaat aangaande de verdeeldheid van de christelijke gemeenschap als geheel. Sviatoslav Shevchuk, hoofd van de Grieks-katholieke Kerk, stelt op de laatste dag van de gebedsweek in de St. Alexander kathedraal in Kiev dat "wij, als de moederkerk, de voltallige Oekraïense bevolking moeten omarmen." Het zijn bemoedigende woorden en mooie initiatieven. Desalniettemin blijft de vraag in hoeverre de Oekraïense Grieks-katholieke Kerk via oecumene invloed kan uitoefenen op het religieuze landschap van Oekraïne.

De Oekraïense Grieks-katholieke Kerk

is een van de meest oecumenisch georiënteerde christelijke gemeenschappen in Oekraïne. De Grieks-katholieke Kerk heeft haar opvattingen en beleid aangaande de oecumene uiteengezet in de publicatie *De oecumenische positie van de Oekraïense Grieks-katholieke kerk* (2010). In dit document klinkt een groot verlangen naar oecumenische dialoog en samenwerking met andere kerken. Shevchuk benadrukt ook dat de Grieks-katholieke Kerk een unieke positie heeft op het wereldtoneel. Immers, de Grieks-katholieke kerk "heeft zichzelf altijd weten te profileren als de ambassadeur van Oekraïne in de wereld." Andere kerken waarderen dat. Vanuit die invalshoek wordt vanuit de Grieks-katholieke Kerk van Oekraïne op nationaal en internationaal niveau intensief aan de oecumene gewerkt.

Relatie met de Oekraïens-orthodoxe Kerk en Russische orthodoxe Kerk

Hoe is de relatie met de nieuw gevormde Oekraïens-orthodoxe Kerk en de Russisch-orthodoxe Kerk? In het recent uitgegeven *Oecumenisch Concept* van de Grieks-katholieke Kerk wordt de vereniging van de Oekraïens-orthodoxe Kerk van het patriarchaat van Kiev en de autocefale orthodoxe Kerk als een positieve stap gezien ter bevordering van de inter-orthodoxe eenheid in Oekraïne. Pavlo Smytsnyuk, de directeur van het Instituut voor Oecumenische Studies aan de Oekraïense Katholie-

St-Joris Kathedraal in Lviv

ke Universiteit in Lviv, stelt dat de Grieks-katholieke Kerk graag de oecumenische dialoog wil aangaan met de Oekraïens-orthodoxe Kerk. Dit is een lang gekoesterd verlangen van de Grieks-katholieke Kerk. Toch is er tot nu toe weinig werk verzet gericht op samenwerking of theologische dialoog tussen de kerken. De oorzaak daarvoor is vermoedelijk dat de prioriteiten van de Oekraïens-orthodoxe Kerk, die nog relatief 'jong' is, niet liggen bij de oecumenische dialoog. Met andere woorden, de deur voor een dialoog staat wel open, maar de toekomst moet uitwijzen hoe de relatie tussen de Grieks-katholieke en Oekraïens-orthodoxe Kerk zich verder zal ontwikkelen.

De relatie van de Grieks-katholieke Kerk en de Russisch-orthodoxe Kerk is problematischer. Dit komt mede doordat de Grieks-katholieke

Kerk in de afgelopen decennia een nauwe relatie onderhoudt met het Oecumenisch patriarchaat van Constantinopel. Bovendien beschouwt de Russisch-orthodoxe Kerk de overstap van een orthodoxe kerk naar een met Rome geünieerde kerk als verraad. Dat zet de verhoudingen tussen de kerkgemeenschappen natuurlijk op scherp. Voor een korte tijd leken de verhoudingen tussen de Russisch-orthodoxe Kerk en de Grieks-katholieke Kerk te verbeteren. Dat was in de periode 2011-2013. Maar de relatie bekoelde snel na de annexatie van het schiereiland, de Krim, in 2014. Een herstel van de relatie lijkt voorlopig uit te blijven.

Conclusie

Het aantal leden van de Grieks-katholieke kerk in Oekraïne is, vanuit het perspectief van de Oosters-orthodoxe

kerken, klein. Desalniettemin is die geringe omvang in het aantal leden wellicht misleidend. Door intensief de dialoog en samenwerking met anderen te zoeken, weet de Grieks-katholieke Kerk zich te profileren als een invloedrijke speler op het nationale en internationale toneel. De verbroederende boodschap die de geestelijkheid van de Grieks-katholieke Kerk uitdraagt, lijkt voor menigeen tot de verbeelding te spreken. ●

(met dank aan Pavlo Smytsnyuk voor zijn tijd en hulp bij het maken van dit artikel).

Nick Pouls is extern promovendus in boekwetenschappen en kerkgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast is hij medewerker collecties bij het Limburgs Museum.

Overzicht van gesteunde projecten van Oosterse Kerken sinds 2013

Vanwege de dramatische ontwikkelingen in het Midden-Oosten heeft de Katholieke Vereniging voor Oecumene de afgelopen jaren fondsen geworven voor projecten van Oosterse Kerken in verschillende landen van het Midden-Oosten. Hieronder een overzicht van gesteunde projecten vanaf 2013.

2013	€ 11.500,-	Opvang van vluchtelingen in het klooster Deyrulzafaran bij Mardin (Turkije).
2014	€ 7.000,-	Hulp aan op van vluchtelingen door Caritas Midden-Oosten (Libanon).
2015	€ 77.100,-	Voedselhulp door Caritas Aleppo (Syrië).
2015	€ 45.000,-	Sociale projecten van het Melkitische bisdom Bosra en Hauran (Syrië).
2016	€ 24.500,-	Voedselhulp in Aleppo door Caritas Aleppo (Syrië).
2017	€ 50.000,-	Voedselhulp in Aleppo door Caritas Aleppo (Syrië).
2018	€ 45.000,-	Onderwijsprojecten van Caritas Syrië in Damascus en Aleppo (Syrië).
2018	€ 27.000,-	Sociaal werk van de zusters van Besançon in Damascus (Syrië).
2018	€ 27.000,-	Steun voor vijf Chaldeeuse parochies in Syrië.
2019	€ 46.000,-	Onderwijsprojecten in Aleppo en Homs (Syrië).
2020	€ 66.437,-	Onderwijsprogramma's in Aleppo en Homs (Syrië).
2020	€ 10.000,-	Sociale project van Syrisch-katholieke Kerk in Beiroet (Libanon).
2020	€ 29.100,-	Restauratie van twee katholieke scholen in Beiroet (Libanon).
2020	€ 10.000,-	Renovatie onderwijsfaciliteiten paters Comboni in Caïro (Egypte).
2021	€ 8.729,-	CAWU Learning Centre in Caïro (Egypte).
2021	€ 14.694,-	Onderwijsprojecten in Aleppo en Homs (Syrië).

U kunt het de hulp aan Oosterse Kerken in het Midden-Oosten steunen met een gift op rekening NL73 INGB 0001 0876 28 ten name van Katholieke Vereniging voor Oecumene o.v.v. Oosterse Kerken.

Bezoek onze website op:
www.oecumene.nl

Colofon

Overeen is het communicatieblad van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord. Leden, donateurs en parochies ontvangen het blad twee maal per jaar.

Redactie:

Geert van Dartel, Mirella van Herp,

Vormgeving & drukwerk:

www.laumedia.nl

Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Emmaplein 19 D
5211 vz 's-Hertogenbosch
T: 073-7370026
E: secretariaat@oecumene.nl
Internet: www.oecumene.nl
IBAN: NL73 INGB0001087628
IBAN: NL97 INGB0000801919
ISSN: 1568-2862